

DINO BUTSATI

(1906-1972)

Tanınmış İtalyan nasiri, jurnalisti və rəssamıdır. Adətən onu "İtalyanın Kafkası" da adlandırırlar.

Krala məxsus villanın bağında Beynəlxalq Bənövşəyi Xaç Cəmiyyəti on iki yaşa qədərki uşaqlar üçün Pasxa yumurtaları üzrə əyləncəli "ov" təşkil etmişdi. Bilətin biri yirmi min lirəyə idi.

Yumurtaları saman altında gizlətməmişdilər. "Axtar!" komandası verildəndən sonra uşağın orada tapacağı yumurta onunku sayılacaqdı. Yumurtalar cürbəcür çeşiddə və ölçüdə idi: şokoladdan, metalıdan və kartondan hazırlanan bu yumurtaların hər birinin içində misilsiz bir hədiyyə vardı.

Xidmətçi Cilda Sozo bu yumurta "ov"u barədə evində çalışdığı Zernatta ailəsində gedən söhbətdən xəbər tutmuşdu. Xanım Zernatta bayram şənliyinə dörd övladını aparacağı üçün biletlərə düz səksən min lirə ödəyəcəkdi.

Yirmi beş yaşına dolan Cilda Sozo inco-minco bir qadın idi, nə gözəl sayılırdı, nə də çirkin, çolimsiz görünürdü, üzündən həyat eşqi yağırdı, xoşniyyətli biri olsa da, həyatda bəxti heç gətirmədiyindən özü qapalı qadın idi: atasız böyüdüüyü dörd yaşlı, şirin-şəkər qızını o, bu bayram şənliyinə aparmağa niyyətliydi.

Gözlənilən gün yetişincə, təpəzə paltosunu və keçə şlyapasını geyinən Antolella ilə zəngin ev sahibinin balaları arasında bir cəfə fərq qalmadı.

Halbuki Cilda özünü varlı bir xanım kimi qələmə verməyə əsla çalışmayacaqdı, çünki oyun-başı onuz da köhnə-kühnə və miskin idi. Ona görə də düşüncəni vəziyyətdən bu yolla çıxardı: bir kapyuşon (başlıq - A.Y.) taxmaqla, o özünü zəngin övladlarının dayəsinə bənzətməyi bacardı, həmçənd ilk baxışdan onu Cenevrə və ya Nyuşatel məktəblərinin məzununa da bənzətmək mümkündür.

Kral villasının bağına özünü vaxtında çatdıran Cilda qızının əlindən tutub, girişdə dayanmışdı və öz xanımını gözəlirmiş kimi, cəfə hey sağına-soluna boylanırdı. O ara dalbadal həmin əraziyə yan alan məşinlardan yumurta "ov"una qatılacaq zəngin balaları enirdilər. Xanım Zernatta da dörd övladıyla birgə oraya gəlincə, Cilda cəld bir konara çəkildi ki, sahibosinin gözüne görünməsin.

Yoxsa Cildanın göstərdiyi bunca səy boşamı gedəcəkdii?! Bayaqdan bəri biletəz içəri giro bilməkdən ötrü onun göstərdiyi səylər və vurnuxmalar hələlik bir notico verməmişdi.

Yumurta "ov"u saat üçdə başlanacaqdı. Üçə beşcə dəqiqə qalmış oraya rəsmi nömərəyə malik bir məşin yanaşdı: məşində bu tədbirə qatılmaq üçün Romadan gələn hansısa nazirin xanımı və bir cüt övladı əyləşmişdi. Həmin dəm Beynəlxalq Bənövşəyi Xaç Cəmiyyətinin prezidenti, onun müşavirləri və onların xanımları bu nüfuzlu qonağı qar-

şılamaqdan ötrü girişə tərəf qaçırdılar. Bu sayədə Cildanın bayaqdan bəri intizarla gözlədiyini qarışıqlıq yarandı və dayə qılığına girmiş bu qulluqçu qadın da o ara qızıyla birlikdə bağçaya girmək fürsəti qazandı. Həmin anlarda Cilda qızına durmadan öyüdürlərdir ki, özümdən yaşca böyük və gözəndən tük çəkən varlı balalarından zərrəcə çəkinib-ələməsin.

Çəmənlərin ora-burasında, həm də iri-li-xırdalı yüzlərlə saman yığını gözə dəyməkdə idi. Bunlardan biri haradasa üç metr yüksəkliyində idi - kim bilir, onun altında nə vardı cəfə? - ya da ki, yerli-dibli heç nə yox idi.

Şəypur çalınan kimi "ov" başlandı və start xottindəki lent kəsilon kimi uşaqlar qarışıqlıq qopararaq "ov"na girişdilər.

Ancaq bu zəngin balaları balaca Antonellanı yamanca hürküdüdürlər. Çəşqin halda bir saman yığınının digərinə tərəf qaçsa da, qızıcağ əlini onların içinə uzatmağa cürət cəlmərdi, halbuki digər uşaqlar samanın altını üstünə gətirməkdə idilər, içində hansısa hədiyyə gizlədilon, şokoladlı və ya bəzəkli kartondan hazırlanan iri yumurtaları sinələrinə sıxaraq, artıq analarına tərəf qaçırdılar.

Ön nəhayət, Antonella da xırda əlini ürək-ürək samanın içində gözdirdi və əl havasına iri, həm də sort bir yumurta tapdığını təxmin cəldi. Həyəccan içində: "Tapdım! Tapdım" - deyə çığırdı və yaxaladığı yumurtanı çıxartmağa çalışdı. Ancaq böyründəki bir oğlan uşağı, cənilo rəqibçilər kimi, ölüsü saman komasına dalmaqla, o iri Pasxa yumurtasının üzərinə cəkdü və az sonra onu qucağına alıb qaçarkən, geri dönüb, yandırdı vermiş kimi, balaca qıza hələ əl hərəkotləri də göstərdi.

Əcəb qoparaqlı imiş ha bu uşaqlar! Saat üç tamamda start verilsə də, bütün saman yığınlarındakı yumurtalar aradan heç on beş dəqiqə ötməmiş cəxdən öz sahiblərinə tapmışdı. Təkcə Cildanın kiçik qızı əlləri bomboş halda dayanıb, dayə qılığında anasını tapmaq üçün ora-bura baxırdı. Əlbəttə, uşağın qolbi üzüntüdəndən sıxılmaqda idi, ancaq hər şeyə rəğməndən, o, göz yaşlarını tuturdur, çünki buna görə cəvresindəki uşaqların onu ələ salacağından tamamilə əmin idi. Buradakı hər kəs özüne görə, az və ya cəfə, hədiyyə qazanmışdı, hədiyyəyəz qalan isə bircə Antonella idi.

Uşaqların arasında altı-yeddi yaşlarında, sarışın bir qız vardı, qucağına yığıldığı al-olvan yumurtaları gülcə aparırdı. Antonella onun bunca hədiyyəni necə qazandığına, düzü, həyrot edirdi. Sarışın qız canıyananlıqda soruşdu:

- Sən necə, heç nə tapmadın ki?
- Həccə nə tapammadım.
- İstəyirsən, məndəki yumurtalardan birini götür.

Antonella ürəkəndi:
- Doğru sözümdür? Hansını verərsən?
- Xırdalardan birini al.
- Bunu olar?
- Hə, götür, sənə olsun.
Qızıcağın qolbi fərəhlə doldu:
- Sağ ol. Bəs sənənin adın nədir?

Y

U

M

U

R

T

A

H

e

k

a

y

ə

- İqnasiya, - dedi sarışın qız.
Bu vaxt hündürboy bir qadın söhbətə qarışdı: cəfə yəqin, o, İqnasiyanın anası idi.
- Niyə öz yumurtanı bu qıza verdin ki?!

İqnasiya səsini yüksəldi və uşaqlara xas xainliklə dedi:
- Onu mən vermədim, qız özü qucağımdan qamarladı.

Antonella etiraz cəldi:
- Yalan deyir! Bunu o özü mənə verdi.

Sözgedəndən yumurta parlaq kartondan hazırlanmışdı, yəqin ki, içində hansısa oyuncaq, kukla gecimləri və ya tikmə üçün dəstə vardı.
Bənövşəyi Xaç Cəmiyyətinin əməkdaşları olan əlli yaşlarında və başdan-ayağa bombo-yaz geyinmiş qadın bu söhbəti cəşidib, uşaqlara yanaşdı:
- Hə-ə, əziz balalar, nə olub aranızda?
Bunu deyərkən qadın üzünə, soyuq da olsa, bir təbəssüm qondurmuşdu.
- Yoxsa nə isə bir narazılıq var?
İqnasiyanın anası dilləndi:
- Yox, canım, cəfə bir şey yoxdur. Kimliyini belə bilmədiyim bu əl boyda meymuncu qızımın bir yumurtasını tutub əlindən alıb. Əhəmiyyətsiz bir şeydir. Alsın ey, yəqin ki, yaxamızıdan əl çəksin. Gedək, İqnasiya! - deyə o, qızını əlindən darta-darta oradan uzaqlaşdı.

Ancaq təşkilatçı qadın məsələni bitmiş sayırdı, odur ki, dönüb Antonelladan soruşdu:

- Sən ondan yumurta almışdın ki?
- Yox, o özü verməmişdi bunu.
- Əlmi? Sənənin adın necə oldu?
- Antonella.
- Adın Antonelladır, bəs soyadın?
- Antonella Sozo.
- Bəs anan haradıdır?

Bu vaxt Antonellanın nəzərləri anasına sataşdı. Onlardan bir necə addım aralı dayanmış qadın olub-bitənlərə göz qoymaqda idi. Qızıcağ əliylə onu nişan verdi:

- Budey, buradadır.
- Kim? Bu xanımmı? - deyə qadın dəqiq-ləşirdi.

- Hə.
- Boyum o sənənin dayəndən cəyil ki?
Cilda onlara yanaşdı:

- O mənim qızımdır.
Nə edəcəyini bilməyən qadın qarşısında ki xanımı maraqla süzərək soruşdu:
- Üz istəyirəm, xanım, siz tədbirə giriş biletini almırsınız? Mümkünsə, onu mənə göstərin görüm.

Antonellanın böyrünü kösdirən Cilda cətiraf cəldi:

- Biletim yoxdur.
- Onu itirmisiniz ki?
- Yox, yerli-dibli biletim olmayıb.
- Deməli, tədbirə biletəz girmisiniz? Ona də vəziyyət tamamilə dəyişir. Qızım, bu yumurtanı sən ələ bilməzsən, - deyəndən qadın yumurtanı Antonellanın əlindən qaba tərəfdə dartıb aldı.

- Həç gör, bir utanırsınız?! Təcili qayda-parkı tərək edin!

Qızıcağ yamanca karıxıb qaldı: gözəl-rində peyda olan iztirabın təsirilə sanki səmə da qaralmağa başladı.

Təşkilatçı qadın əlində tutduğu yumurta ilə, həm də qürurla onlardan uzaqlaşdığı anlarda sanki Cildanın mənliliyində bir tufan qopdu: indiyədək qolbında üst-üstə qalaqlanmış təhqirlər, incikliklər, gəməndən istəklər qəfildən və dalğa-dalğa baş qaldırmağa başladı. Qadın əsdi-gurladı, dişinin dibindən çıxan ən ağır söyüşləri, təhqirləri bu "işgüzar" qadının ünvanına yağdırdı, nə yağdırdı.

On yüksək təbəqəni təmsil cənd kübar xanımlar, onların qucaqları cəşidli hədiyyələrle dolub-çəşən övladları topladı bu anabalının başına. Cildanın söyüşlərini duyuncə, bəzi xanımlar oradan əlüstü aralandılar. Digərləri isə ona təpinməyə başladılar:

- Bu nə abırısıdır? Ayıb olsun sizə! Uşaqların yanında gör nələr deyirsiniz! Bunu həbsə atın!

- Haydı, yaramaz qadın, əgər türməyə düşmək istəmirsənsə, təcili buradan uzaqlaş! - deyə təşkilatçı qadın xəbərdarlıq elədi.

Antonella hönkürüb, necə için-için ağladısa, bunu çşidən dağlar-dağlar da bəlkə əriyib muma dönərdi. Cilda isə tamamilən özünü-sözünü bilmirdi artıq, püskürdüyü qəzəb, utanc və çarətsizlik duyğuları qarşısızalmaz bir həddə çatmışdı:

- Kasıb bir qızcağazın əlindən hədiyyəlik yumurtanı aldığınıza görə əslində sizə ayıb olsun! Ancaq bundan heç utanıb, xəcalət də çəkmirsiniz, çünki hamınız cındırsınız!.. Bəli, bəli, cındırsınız siz!

Qaçıb gələn bir cüt polis nəfəri Cildanın biləklərindən yapışdı:

- Haydı, dışarı çıxın!

Qadın isə çirpınaraq onlara çıxmırdı:

- Buraxın məni! Toxunmayın mənə, ocaflar!

Qollarını geri qanırıb, qadını parkın çıxışına doğru sürükləməyə başladı polisler.

- Kəs səsini! İndi səni şöbəyə aparar və ictimai asayiş pozmağın nə demək olduğunu orada sənə yaxşıca anladırıq!

Ancaq bu yekpərər kişilər çəlimsiz və incə-mincə qadını tutub-saxlamaqda yamanca çətinlik çəkirdilər. Qadın bağırdı:

- Xeyr! Xeyr! Hani mənim qızım? Buraxın məni, yaramazlar!

- Ana! Anacan!

Antonella anasının ətəyindən bərk-bərk yapışmışdı, titrəyərək hönkürür, anasını səsləyir, həmin itələmə əsnasında o da məcburən ora-bura sürüklənirdi.

Artıq Cilda ilə qovğaya qoşulan qadın və kişilərin sayı on nəfərə yüksəlmişdi.

- Bu qadının ağı azıb! Ona dəli köynəyi geyindirmək gərəkdir! Dəlixanaya basın bunu!

Polis furqonu gəldi, qapıları açandan sonra qadını qamarlayıb, içəri basmağa çalışdılar. Bənövşəyi Xaçın əməkdaşı olan qadın bərk-bərk Antonellanın əlindən yapışdı:

- Sən mənimlə gedəcəksən. Anana elə bir dərş verəcəyəm ki, heç yadımdan çıxmırsın!

Görünməmiş haqsızlıqla qarşılaşan bir insanın mistik güc-qüvvət qazanma ehtimalı o arada heç kəsin ağına gəlməzdi, əlbəttə.

Polis maşınının içinə sürüklənən Cilda səsini başına atıb, çığırdı:

- Bax, sən kərə deyirəm sizə: bu-ra-xın mə-ni! Bu-ra-xın, yoxsa canınıza qəsd edəcəyəm!

- Yox ha! Yətdər ey bunun nazıyla oynadıq! Aparın! - deyə göstəriş verən təşkilatçı xanım həm də balaca qızı bərk-bərk tutmağından qalmırdı.

- Belə oldu, hə? Onda ilk qurbanım elə sən olacaqsan, ləçər! - deyən Cilda var gücüylə ona tərəf dartınmağa başladı.

- İlahi, sən özün qoru! - deyə, bəyaz geyimli qadın canını tapşırıbmış kimi yerə sərdi.

Bu xidmətçi qadın özünün növbəti hökümünü verdi:

- Əllərimi tutduğun üçün indi də növbə səindir!

Bunun ardınca hamı bir-birinə qarışdı, sonra bir polis nəfərinin cansız bədəni furqondan yerə düşdü. Cildanın növbəti hədələrini ünvanladığı digər polis isə asfaltı daca sərilib qaldı.

İzah olunmaz bir dəhşətə qapılan polisler bundan karıxıb geri çəkildilər. Artıq Cilda ona yanaşmaqdan ehtiyatlanan bir dəstə adamla üz-üzə dayanmışdı.

Qızı Antonellanın əlindən yapışan ana şəstlə yeriməyə başladı:

- Çəkilin yolumdan!

Ona toxunmağa cürəti yetməyən kütlə oradan uzaqlaşdı, polisler isə iyirmi metr ara saxlamaqla, adını təqib etməyə başladılar. "Təcili yardım" və yanğınsöndürən maşınların, polis ciplərinin sirenaları bir-birinə qarışdığından bayaqdan bəri olub-bitənlərin tamaşasına yığılanlar təşviş içində dağılımağa başladılar. Yaxalama operasiyasına rəhbərliyi polis rəisinin bir müavini öz üzərinə götürdü.

Onun əmri çşidildi:

- Təzyiqli su nasoslarını işə salın! Göz yaşardıcı mərmilərlə atəş edin!

Cilda qorxu-hürkü hiss etmədən geri qanrıdı:

- Kimin cürəti çatırsa, çıxсын qabağıma!

Aşağılanan, təhqirə uğrayan bu qadının içinə qarşısızalmaz bir qəzəb vulkanı püskürməkdəydi.

Silahlı polis kordonu qadını mühasirəyə aldı:

- Əllərinizi qaldır, zavallı qadın!

Havaya açılan xəbərdarlıq atəşi qulaqları lərzəyə gətirdi.

Cilda hayqırdı:

- Yoxsa siz tək məni yox, qızımı da öldürmək istəyirsiniz? "Yolumdan çəkilin" dedim sizə!

Qorxusuz-hürküsüz irəlilədi. Heç toxunmadığı halda, o ara altı polis nəfəri dəryazla biçilmiş ot kimi yerə sərdi.

Beləcə, o, evinə döndü. Yaşadığı iri və gözoxşamayan bina şəhərdən kənardadır, kolkos basmış bir çöllükdə yerləşirdi. Asayiş qüvvələri binanı cəld mühasirəyə aldılar.

İrəli çıxan polis rəisi meqafonu əlinə alıb, bina sakinlərinə mənzilləri tərk etmək üçün beş dəqiqə vaxt verdi, ciddi xəsarət toxunmasın deyə, çığına dönmən anaya isə qızcağazı polisə təhvil verməyi məsləhət gördü.

Ən üst qatdakı pəncərədən boylan Cilda buna cavab olaraq, məğzi anlaşılmayan nələrsə çığırdı. O ara binanı dövrəyə alan polisler, gözəgörünməz bir müqavimətlə rastlaşmış kimi geri çəkilməyə məcbur qaldılar.

Polis zabitləri sırayılərə çıxmırdılar:

- Nə olub axı sizə?! Möhkəm dayanın!

Ancaq az sonra onlar özləri də məcburən geri çəkildilər.

Artıq binada tək Cilda ilə qızı qalmışdı. Görünür, qadın axşam yeməyi hazırlayırdı, çünki bacalarının birindən namnazik tüstü zolağı qalxmaqdaydı.

Yer üzünə dalğa-dalğa qaranlıq çökərkən binanın ətrafında 7-ci motorlu alayın zirehli maşınlarından geniş bir mühasirə zolağı qurulmaqda idi. Pəncərədən başını çıxaran Cilda daha nələrsə çığırdı bayırdakılara. Ağır tanklardan biri yerində ləngər vurdudan sonra qəfildən böyrü üstə çevrilib qaldı. Onun ardınca isə ikinci, üçüncü və dördüncü zirehli tank aşdı. Sanki gözəgörünməz bir qüvvə tənəkə oyunaq saydığı bu tanklara gah ordan, gah burdan dürtmə vurur, sonra isə ön ağlasığmaz vəziyyətlərə salmaqla, onları aşırıb zərərsizləşdirirdi.

Bu durumla bağlı fəvqəladə vəziyyət elan olundu, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının qüvvələri bu ixtilafa cəlb olundu. Həmin ərazidə genişmiqyaslı təxliyyə işləri aparıldı. Dan yeri ağaranda isə bombardman başlandı.

Cilda ilə Antonella isə dirsəklərini balkonun kənarına dayayaraq, matı-qutu qurumuş halda baş verənləri seyr edirdilər. Atılan bombaların heç birinin hədəf binaya tuş gəlməməsi dərindən heyrət doğurmaqdaydı. Binaya üç yüz, dörd yüz metr qalmış, onlar, nədənsə, elə havadaca partlayırdılar. Bu partlayışlardan təlaşlanan Antonella ağlamağa başladığı üçün ön nəhayət, Cilda da evə girməyə gərək duydu.

İndi də onu açlığa və susuzluğa məhkum etməklə, diz çökdürəcəkdilər. Binaya su verilməsi dayandırıldı. Ancaq buna rəğmə, hər səhər və hər axşam mənzilin bacasından yüksələn o nazik tüstü zolağı Cildanın hələ də yemək bışirdiyini isbatlayırdı.

Generallar binaya hücum saatını da dəqiqləşdirdilər. Ancaq təyin olunan saatda Yer kürəsinin həmin qismində kilometr boyu yeraltı sarsıntılar hiss olundu. Hərbi maşınlar nəriləyərək o yaşayış binasına hücum keçirdi vaxt sanardın ki, Qiyamət günü gəlib çatıbdır.

Cilda o ara təkrar pəncərədə gördü:

- Yetər daha! Rahat buraxın məni!

Cərgəylə hücum keçən tanklar zərblə gözəgörünməz bir səddə çirpılmış kimi dağılır, polad fillərtək ulayıb-qıcırdayaraq param-parça olur, orda-burda üs-üstə təpələnmən metal yığınlarına çevrilirdilər.

BMT-nin baş katibi şəxsən ağ bayraq qaldıraraq, xidmətçi qadının qarşısına çıxmalı oldu.

Cilda əl işarətiylə onu mənzilinə dəvət elədi.

Baş katib bu xidmətçi qadının sülh şərtlərini öyrənməyi umurdu. Məlum oldu ki, bu ölkə özünün sonuncu günlərini yaşayır, çünki nə xalqda güc və səbir qalmışdı, nə də ki orduda.

Cilda qonağa bir fincan qəhvə uzadıb dedi:

- Mən qızım üçün sizdən bircə dənə Pasxa yumurtası istəyirəm.

Az sonra binanın önündə on yük maşını dayandı. Qızcağaz könlünə yatanı seçə bilsin deyə, ən müxtəlif ölçüdə, al-əlvan rənglərə boyanmış minlərlə bayram yumurtası endirildi həmin maşınlardan. Bunlardan birinin diametri hətta otuz beş santimetrə yaxın idi və xalis qızıldan hazırlanmaqla, bütün səthi qiymətli daş-qanlarla bəzənmişdi.

Ancaq Antonella bunların içindən ən kiçiyini və rəngli kartondan hazırlanan yumurtanı, yəni o təşkilatçı qadının onun əlindən dartıb aldığına bənzər bir yumurtanı bəyənib, götürdü.

Dülmizə çevirdi:
Azad YAŞAR

